

Wojciech Sitarz

Instytut Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej
Uniwersytet Wrocławski

LENA KLIMOWA – GŁOS NIEISTNIEJĄCYCH DZIECI

Abstract. The article is devoted to the Children 404 Project, which was launched by Russian journalist Lena Klimova in March 2013. The Project is an expression of opposition to the law prohibiting the promotion of non-traditional sexual relationships among minors. The stories of homo-, bi- and transsexual adolescents are presented at the Project's website and groups in social networks. A necessary psychological counseling is also provided. The text describes the genesis of the Project, lawsuits against Klimova and the situation of non-heteronormative teenagers in contemporary Russia.

Key words: Children 404, Lena Klimova, homosexuality, Russia, homosexual propaganda.

Abstrakt. Artykuł poświęcony jest inicjatywie Dzieci 404 zainicjowanej w marcu 2013 przez rosyjską dziennikarkę Lenę Klimową i będącej wyrazem sprzeciwu wobec prawa zakazującego propagowania wśród niepełnoletnich nietradycyjnych stosunków seksualnych. W ramach projektu prowadzona jest strona internetowa oraz grupy w portalach społecznościowych. Gromadzone są na nich historie homo-, bi- i transseksualnych nastolatków oraz udzielana jest im niezbędna pomoc psychologiczna. W tekście opisano historię powstania projektu, procesy sądowe wytaczane Klimowej za jej działalność oraz sytuację nieheteronormatywnych nastolatków we współczesnej Rosji.

Słowa kluczowe: Dzieci 404, Lena Klimowa, homoseksualność, Rosja, propaganda homoseksualizmu.

Wstęp

Rosyjscy ustawodawcy uchwalając w lipcu 2013 roku prawo o zakazie propagandy wśród niepełnoletnich nietradycyjnych stosunków seksualnych¹ wedle oficjalnej

¹ Федеральный закон от 29.06.2013 № 135-ФЗ „О внесении изменений в статью 5 Федерального закона „О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию» и отдельные законодательные акты Российской Федерации в целях защиты детей

interpretacji mieli się kierować troską o należyty rozwój dzieci. Jednak przepisy *de facto* uniemożliwiają przekazywanie osobom poniżej osiemnastego roku życia rzetelnej wiedzy na temat natury homoseksualności, a także znacząco utrudniają udzielanie pomocy młodzieży z nienormatywną orientacją seksualną i identyfikacją płciową. Z obawy przed pociągnięciem do odpowiedzialności strony z treściami dotyczącymi społeczności LGBT, a często nawet materiały dziennikarskie na ten temat, opatrzone są adnotacją o przeznaczeniu tylko dla dorosłych czytelników. Wszystko z uwagi na bardzo inkluzywną definicję propagandy zapisaną w kodeksie. Kary od 4 tys. do miliona rubli grożą za:

rozprzestrzenianie informacji nastawionej na formowanie u niepełnoletnich nietradycyjnych orientacji seksualnych, wrażenia atrakcyjności nietradycyjnych stosunków seksualnych oraz zniekształconego obrazu o społecznej równowartości tradycyjnych i nietradycyjnych związków seksualnych albo narzucanie informacji wzbudzającej zainteresowanie takimi związkami².

Brak ponadto woli politycznej a także atmosfery dla prowadzenia edukacji seksualnej zgodnej z rzetelną wiedzą naukową. Do powyższych dodać należy także powszechną w rosyjskim społeczeństwie homofobię, która utrudnia, a często uniemożliwia nastolatkowi rozmowę z bliskimi na temat swoich uczuć. W efekcie brak informacji i pomocy pozostawia młodą osobę samotną ze swoją nienormatywnością.

Odpowiedzią na sytuację nienormatywnych seksualnie nastolatków w Rosji jest zainicjowany wiosną 2013 roku przez Lenę Klimową projekt Dzieci 404. Gromadzi on historie rosyjskich³ homo-, bi- i transseksualnych nastolatków oraz przy udziale psychologów-wolontariuszy udziela im pomocy.

Rozwinięcie

Początki projektu

Główną motywacją, która przyświecała Lenie Klimowej, była opisana we wstępie ignorancja ustawodawcy wobec potrzeb nastolatków borykających się z poczuciem odrębności z uwagi na swoją orientację lub identyfikację płciową. Początkowo wyraz swojemu protestowi dała ona w artykułach na portalu *Rosbalt.ru*, gdzie 13

от информации, пропагандирующей отрицание традиционных семейных ценностей“ – <http://goo.gl/QBEW1p> [dostęp: 30.06 2015].

² *Ibidem*.

³ Choć zdarzają się także listy z innych krajów – głównie Białorusi i Ukrainy.

lutego 2013 roku opublikowała artykuł *Государство-извращенец*⁴, krytykujący procedowany wówczas w Dumie Państwowej projekt. Autorka zwraca w nim uwagę na sztuczność pojęcia „propaganda homoseksualności” oraz polemizuje z argumentami jakoby związki jedнопłciowe były przejawem niespotykanego w przyrodzie zboczenia, odstępstwa od normy czy zachodnią modą. Urodzona w 1988 roku dziennikarka odnosi się także do czasów swojej młodości, by unaocznic jak bardzo zmieniło się postrzeganie homoseksualności w Rosji, podczas gdy słuchanie przebojów grupy Tatu (opierającej swój sceniczny wizerunek na lesbijskiej erotyczności) bynajmniej nie spowodowało masowego homoseksualizmu jej przyjaciół z klasy.

Bezpośrednią reakcją na artykuł był list, jaki Klimowa otrzymała od piętnastoletniej Nadii z Samary⁵. Nastolatka relacjonuje, że nie mogąc poradzić sobie z brakiem akceptacji postanowiła popełnić samobójstwo:

Już zdecydowałam. Nie miałam sił. I mama, i nauczyciele, i koledzy z klasy – wszyscy przeciw mnie. Wybrałam dom z którego skoczę żeby mieć pewność [...] Na co jej nie-normalna córka? „Wstyd mi za ciebie, sąsiedzi o ciebie wypytują, jesteś chora...” No to proszę - umrę i wyzdrowieję, nie będziesz musiała się za mnie wstydzić...⁶

Szczęśliwie jednak lektura artykułu odwiodła dziewczynę od samobójczych myśli: „zobaczyłam Pani artykuł. Przeczytałam. Nagle wszystko mi się odwróciło w głowie [...] zrozumiałam, że są ludzie, którzy mogą mi pomóc – tylko akurat nie ma ich obok”⁷.

Poruszona listem Klimowa zaczęła szukać informacji o rosyjskich dzieciach będących w podobnej sytuacji co Nadia, a nie otrzymawszy odpowiedzi zaczęła publikować zapytania na grupach dedykowanych osobom LGBT. W ciągu dwóch tygodni dziennikarka otrzymała 115 listów, których bezpośrednim efektem jest seria trzech opublikowanych w marcu artykułów *Дети-404*⁸, *Откуда берутся подростки-геи*⁹ i *Кому и зачем подростки рассказывают о сексуальной ориентации*¹⁰. Klimowa przytacza w tekstach alarmujące dane – 32% pytan-

⁴ Ros. państwo-zboczeniec – Л. Климова, *Государство-извращенец*, www.rosbalt.ru/generation/2013/02/13/1093554.html [dostęp: 30.06.2015].

⁵ Klimowa zmieniła prawdziwe imię i miasto autorki listu, aby ukryć jej dane osobowe. Fikcyjne imię można uznać za znaczące – Nadieżda-Nadia oznacza po rosyjsku nadzieja.

⁶ Л. Климова, *Дети-404*, www.rosbalt.ru/generation/2013/03/04/1101683.html [dostęp: 30.06.2015].

⁷ *Ibidem*.

⁸ Ros. Dzieci-404.

⁹ Ros. skąd biorą się homoseksualne nastolatki?, Е. Климова, *Откуда берутся подростки-геи?*, www.rosbalt.ru/generation/2013/03/11/1104225.html [dostęp: 30.06.2015].

¹⁰ Ros. komu i dlaczego nastolatkom mówią o swojej orientacji? Е. Климова, *Кому и зачем подростки рассказывают о сексуальной ориентации*, www.online812.ru/2013/03/21/004/ [dostęp: 30.06.2015].

przez nią nastolatków miało myśli samobójcze, a kolejne 11,3% próbowało je zrealizować (z czego 40% kilkukrotnie).

W jednym z artykułów pojawia się fragment, który uznać można z manifest projektu Dzieci 404:

Chcę dać im głos. Niewidocznym dzieciom. Młodzieży LGBT. Za dużo mówimy w ostatnim czasie, że musimy chronić dzieci, zwłaszcza przed „propagandą homoseksualizmu”, ale kto ochroni dzieci-„404”, które nie istnieją w sferze medialnej. Od niewykształconych nauczycieli, okrutnych rówieśników, nierozumiejących rodziców? Kto poda im rękę, gdy oni, nie daj Boże, pomyślą by skończyć z życiem?¹¹.

Aby zrealizować swój cel jeszcze w tym samym miesiącu Klimowa inauguruje projekt fotograficzny „Dzieci 404. Istniejemy!”¹², który w kwietniu przeradza się w grupę na portalu VKontakte¹³ i *fanpage* na Facebooku¹⁴ gromadzące opowieści młodych homo-, bi- i transseksualnych nastolatków z Rosji, Ukrainy, Białorusi i innych krajów byłego ZSRR oraz głosy poparcia dla społeczności LGBT¹⁵. Przez dwa lata funkcjonowania projektu grupa VKontakte zgromadziła blisko sześćdziesiąt tysięcy członków, a strona na Facebooku siedem i pół tysiąca subskrybentów.

Opór społeczny i represje prawne

W miarę rozwoju projekt Dzieci 404 spotykał się z coraz bardziej otwartą krytyką i atakami. Daleko idący dystans w stosunku do inicjatywy wyrażały nawet te osoby, które z racji piastowanego stanowiska powinny – przynajmniej teoretycznie – stać na straży praw człowieka oraz służyć dobru dzieci.

W opinii Pawła Astachowa pełniącego funkcję rzecznika praw dziecka temat prawa o zakazie propagandy i jego wpływu na młodzież został sztucznie rozdmuchany:

Jest on usilnie wspierany przez europejskie organizacje, którym wydaje się, że to niemal problem numer jeden zawierający w sobie cały sens demokracji. Przyjęliśmy prawo o zakazie propagandy homoseksualizmu wśród dzieci i powinniśmy go przestrzegać. Jeśli jakaś strona łamie prawo, to się ją zamyka¹⁶.

¹¹ Л. Климова, *Дети-404...*

¹² *Дети-404. Мы есть*, outloudmag.eu/events/item/85-deti-404-mi-est [dostęp: 30.06.2015].

¹³ https://vk.com/deti404_vk

¹⁴ <https://www.facebook.com/children.404>

¹⁵ W lipcu 2013 r. akcję poparcia zorganizowali m.in. posłanki i posłowie Ruchu Palikota – zob. *Депутаты польского парламента выразили поддержку ЛГБТ-подросткам России*, www.gazeta.ru/social/news/2013/07/16/n_3045753.shtml [dostęp: 30.06.2015].

¹⁶ Павел Астахов: в вопросах лечения детей не должно быть политики – ria.ru/interview/20150218/1048403344.html [dostęp: 30.06.2015].

W podobnym duchu wypowiadała się także pełnomocniczka do spraw praw człowieka Federacji Rosyjskiej Ella Pamfilowa, która odpowiadając na pytanie o swoją opinię na temat projektu Dzieci 404 uznała, że: „Tam wszystko jest na granicy prawa. To swoista forma przyciągania uwagi i propagandy w stosunku do nastolatków z nieokreśloną psychiką”¹⁷.

Działania Klimowej zwróciły uwagę organów ścigania oraz prokuratury. Z inicjatywy Witalija Milonowa, prawosławnego aktywisty i deputowanego do Zgromadzenia Ustawodawczego Petersburga, Lena Klimowa została 31 stycznia 2014 roku oskarżona o złamanie artykułu 6.21 kodeksu przestępstw administracyjnych (KoAP)¹⁸ zakazującego „propagandy wśród niepełnoletnich nietradycyjnych stosunków seksualnych”¹⁹. Wypowiedzi Milonowa nie pozostawiały wątpliwości co do oczekiwanego przez niego wyroku: „Ta grupa powinna zostać zamknięta, zniszczona i wymazana na zawsze z sieci społecznościowych w Rosji”²⁰. Jednak na posiedzeniu 21 lutego 2014 sędzia Irina Iwanowa z Dzierżyńskiego Sądu Rejonowego w Niżnym Tagiłu oddaliła zarzuty, uznając, że w działalności Klimowej brak jest znamion, które pozwalałyby uznać, że ta prowadziła propagandę nietradycyjnych stosunków seksualnych²¹. Sędzia przychyliła się w ten sposób do argumentacji oskarżonej oraz przedstawionej przez obronę ekspertyzy Dmitrija Winokurowa z niżnotagiłskiego Centrum Terapii Rodzinnej i Konsultacji twierdzących, że grupa Dzieci 404 jest nakierowana na psychologiczną pomoc nastolatkom znajdującym się w kryzysowej sytuacji, pomaga z przeciwdziałaniu samobójstwom i nie skutkuje formowaniem nietradycyjnych orientacji seksualnych²². Ponadto obrońca podkreślała, że samo prawo o zakazie propagandy narusza szereg międzynarodowych zobowiązań Federacji Rosyjskiej do zapewnienia wolności wyrażania poglądów²³.

¹⁷ М. Плюснина, *Там все на грани фола*. Памфилова прокомментировала ситуацию с блокировкой проекта помощи ЛГБТ-подросткам «Дети-404», www.znak.com/svrdl/news/2015-04-15/1038520.html [dostęp: 30.06.2015].

¹⁸ Do pewnego stopnia jest to odpowiednik polskiego kodeksu wykroczeń, jednak przepisy KoAP dopuszczają także orzekanie kar więzienia oraz wysokich grzywien.

¹⁹ Кодекс РФ об административных правонарушениях (КоАП РФ) от 30.12.2001 (в различных редакциях) N 195-ФЗ, www.consultant.ru/popular/koap/ [dostęp: 30.06.2015].

²⁰ А. Сивкова, *ЛГБТ-сообщества для детей требуют удалить из социальных сетей* <http://izvestia.ru/news/576251/> [dostęp: 30.06.2015].

²¹ Решение по административному делу № 5-18/2014 года, <http://goo.gl/XQ3w7x> [dostęp: 30.06.2015], wbrew informacji na stronie sądu posiedzenie nie odbyło się 24 lutego, o czym świadczą liczne artykuły na temat wyroku datowane na 21 lutego – por. В Нижнем Тагиле суд оправдал руководителя проекта „Дети-404”, www.rosbalt.ru/federal/2014/02/21/1236078.html, podobnie sama zainteresowana wielokrotnie podawała 21 lutego jako termin posiedzenia – por. Е. Масюк, Елена Климова: Государственные «мужи» и «жены» нас не очень жалуют, „Новая газета”, 2015, Nr. 68 (2355), s. 14-15

²² Решение по административному делу № 5-18/2014...

²³ Ibidem.

Na tym jednak nie zakończyły się zmagania twórczyni projektu z wymiarem sprawiedliwości. Kolejny proces był do pewnego stopnia powtórzeniem zarzutów z początku 2014 roku. Tym razem jednak w roli skarżącego wystąpił Roskomnadzor (Federalna Służba Nadzoru Łączności, Technologii Informacyjnych i Środków Przekazu)²⁴, który 18 listopada 2014 roku sporządził protokół stwierdzający naruszenie prawa administracyjnego w obszarze komunikacji masowej²⁵. Dokument sygnowany nazwiskiem Andrieja Barinowa, zastępcy naczelnika oddziału komunikacji masowej Roskomnadzoru w Centralnym Okręgu Federalnym stał się podstawą do wytoczenia Klimowej kolejnej sprawy o propagowanie wśród niepełnoletnich nietradycyjnych stosunków seksualnych. Bezpośrednią przyczyną jego sporządzenia miało być ponad 130 skarg, które rzekomo napłynęły do Roskomnadzoru, a w szczególności zgłoszenia od Młodej Gwardii Jednej Rosji – młodzieżówki partii rządzącej²⁶.

Podpisany przez urzędnika państwowej instytucji protokół jest podręcznikowym wręcz przykładem jak daleko mogą iść interpretacje przepisów o zakazie propagandy. Analizując wpisy członków grupy Dzieci 404 w serwisie, VKontakte Roskomnadzor doszedł do wniosku, że prawo łamią między innymi słowa dwudziestojednolatka z Kijowa, który w swoim liście²⁷ pisze, że jest dumny z bycia gejem, a także film²⁸ ze słowami poparcia dla rosyjskich nastolatków LGBT, którego autor również wyraża swoją gejowską dumę, a następnie chcąc podbudować morale adresatów swojego filmiku dodaje, że homoseksualni nastolatkwie są niezwykli i piękni jak mało kto.

Materiały te w całości stwarzają warunki dla wzbudzenia u dzieci wrażenia, że być gejem – to znaczy być człowiekiem męznym, silnym, wytrwałym, z poczuciem własnych zalet i szacunku dla samego siebie, a także przewadze jedнопłciowych stosunków nad tradycyjnymi – czytamy w protokole²⁹.

²⁴ Ten organ władzy wykonawczej znajdujący się w strukturach Ministerstwa Łączności i Komunikacji Masowej łączy w sobie funkcje polskiej Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji i Urzędu Komunikacji Elektronicznej

²⁵ А. Баринов, *Протокол об административном правонарушении в сфере массовых коммуникаций от 18.11.2014 г. № 01-1-41-14-1610*, <https://docs.google.com/file/d/0By0NBy5KE-hHvclYxcjF2YjBYQXM/edit> [dostęp: 30.06.2015].

²⁶ Zgłoszenie było wynikiem monitoringu przeprowadzonego w ramach koordynowanego przez młodzieżówkę projektu MediaGwardia, który zajmuje się monitoringiem naruszeń prawa w internecie zob. <http://mediaguardia.ru/> [dostęp: 30.06.2015].

²⁷ „Далее всего я горжусь тем, что я гей” https://vk.com/deti404_vk?w=wall-52449121_52935 [dostęp: 30.06.2015].

²⁸ *To Russia with love – Обращению к российским лгбт-подросткам*, https://vk.com/videos-52449121?z=video-52449121_166178557%2Fclub52449121%2Calbum-52449121 [dostęp: 30.06.2015]

²⁹ А. Баринов, *Протокол...*, s. 2.

Twórca protokołu dopatruje się także złamania prawa w komentarzach użytkowników pod listem siedemnastoletniego Władimira z Jekaterynburga³⁰. Nastolatek o nieokreślonej tożsamości płciowej skarży się w nim na swoją matkę, która ubliża mu i wielokrotnie powtarza, że urodziła go tylko dlatego, by dawał jej na starość pieniądze. Członkowie grupy radzą Władimirowi, by nie przejmował się przytykami matki, którą uważają za głupią. Komentarze te wedle interpretacji przyjętej przez Roskomnadzor „wyrażają negatywny stosunek do matki potępiającej nastolatka homoseksualistę i nawołują do jej ignorowania oraz wyśmiewają jej pretensje pod adresem homoseksualności dziecka”³¹, czym łamią rosyjską konstytucję, a konkretnie fragment o ochronie przez państwo rodziny i macierzyństwa oraz wynikającą z przepisów odpowiedzialność rodziców za należyte wychowanie dziecka.

Dla Roskomnadzoru przepisy o zakazie propagandy nietradycyjnych stosunków seksualnych łamie nawet z pozoru niewinny list³² nastoletniej Leny z Permu. Radosny opis odwzajemnionej miłości zdaniem urzędników „formuje pozytywny stosunek do nietradycyjnych kontaktów i stawia je na równi z tradycyjnymi, a być może czyni nawet bardziej atrakcyjnymi”³³. Najwidoczniej w opinii Roskomnadzoru zgodnie z prawem można opisywać homoseksualność wyłącznie przez pryzmat cierpienia i smutku.

Tym bardziej szokujące jest, że wyżej opisany protokół stał się podstawą do wydania 23 stycznia 2015 roku wyroku, uznającego Lenę Klimową za winną propagowania wśród niepełnoletnich nietradycyjnych stosunków seksualnych, a sędzia Ludmiła Pedan wymierzyła jej karę 50 tysięcy rubli³⁴. W toku procesu jako ekspertyzy nie uznano przedstawionej przez obronę opinii Dmitrija Winokurowa, będącej jednym z dowodów w sprawie z 2014 roku, a zakończonej uniewinnieniem. Podobnie nie wzięto pod uwagę orzeczenia Dmitrija Isajewa, wieloletniego badacza homoseksualnych nastolatków oraz szefa katedry psychologii klinicznej

³⁰ ТАК ХОЧЕТСЯ ЛЮБВИ, ТЕПЛОТЫ, НЕЖНОСТИ... А МНЕ ТОЛЬКО ТВЕРДЯТ: «ТЫ ЖЕ МАЛЬЧИК, ПРЕКРАТИ ВЕСТИ СЕБЯ, КАК ДЕВОЧКА» https://vk.com/deti404_vk?w=wall-52449121_52841 [dostęp: 30.06.2015].

³¹ А. Баринков, *Протокол...*, s. 3.

³² «МНЕ БЕЗУМНО ПОВЕЗЛО ОБРЕСТИ ТАКОГО ЧЕЛОВЕКА И ТАКОЕ ЧУВСТВО», http://vk.com/deti404_vk?w=wall-52449121_52878 [dostęp: 30.06.2015].

³³ А. Баринков, *Протокол...* dz. cyt. s. 3.

³⁴ Dla porównania wedle danych Federalnej Służby Statystyki średnia płaca w okręgu swierdłowskim, w którym zamieszkuje Klimowa, wyniosła w styczniu 2015 roku 29 054 rubli – por. *Среднемесячная номинальная начисленная заработная плата работников в целом по экономике по субъектам Российской Федерации в 2013–2015гг.* -www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/wages/ [dostęp: 30.06.2015].

Постановление Дело № 5–7/2015–http://2dzh.svd.msudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&op=sd&number=98973928&case_number=5-7/2015&delo_id=1500001 [dostęp: 30.06.2015].

na Wydziale Psychologii Klinicznej Petersburskiego Państwowego Uniwersytetu Pediatriczno-Medycznego, który także utrzymywał, że treści projektu Dzieci 404 nie mogą być traktowane jako przejaw propagandy. Zamiast tego, jednym z dowodów w sprawie była ekspertyza Lidii Matwiejewy, profesor na Wydziale Psychologii Moskiewskiego Uniwersytetu Państwowego. Matwiejewa powtarza zarzuty opisane w protokole Roskomnadzoru, jak również dodaje własne przemyślenia na temat tego, jak należy interpretować pojęcie rosyjskiej tradycji.

Wartości etyczne i normy rosyjskiego społeczeństwa oparte są na chrześcijańskiej kulturze, w której nietradycyjne stosunki seksualne ocenia się srodze jako „grzech śmiertelny”. W tym samym czasie w Rosji zawsze ze współczuciem i litością odnoszono się do sparaliżowanych, inwalidów, chorych i ubogich, uznając ich za ofiary losu. Nie oznacza to, że należy zrównywać patologiczne formy stosunków płciowych z normalnym typem stosunków między mężczyzną a kobietą przeznaczonych dla przedłużenia ludzkiego gatunku³⁵.

Z powyższego autorka wywodzi wniosek, że treści zamieszczone w projekcie Dzieci 404 nie odpowiadają kulturowym i etycznym rosyjskim wartościom i nie powinny znajdować się w otwartym dostępie. Matwiejewa uznaje co prawda, że cel, który przyświeca autorom projektu jest zacny, ale stosowane metody są nieadekwatne, bowiem zawierają w sobie elementy ukrytej i jawnej propagandy nietradycyjnych stosunków seksualnych. Jest ona szczególnie niebezpieczna, ponieważ towarzyszy jej „próba przedstawienia nietradycyjnej orientacji jako normy (wariantu normy), a tym samym «legitymizacji grzechu»”³⁶.

Pomimo wyroku skazującego, decyzja sądu nie weszła w życie. W drugiej instancji sąd apelacyjny uznał, że podczas procesu doszło do istotnych naruszeń procedur przewidzianych kodeksem. Z tego powodu 25 marca 2015 roku sędzia Alena Monachowa z Dzierżyńskiego Sądu Rejonowego Niżnego Tagiła nakazała uchylenie postanowienia sądu pierwszej instancji i ponowne rozpatrzenie sprawy³⁷. W wyniku powtórzonego procesu, który miał miejsce 28 lipca 2015 roku sędzia pokoju Olga Melentiewa z okręgu sądowego nr 5 Sądu Rejonowego Niżnego Tagiłu uznała, że projekt Dzieci 404 propaguje homoseksualność wśród niepełnoletnich, za co wymierzyła Lenie Klimowej karę 50 tysięcy rubli³⁸.

³⁵ Л. Матвеева – *Заключение экспертизы текстовых материалов и видеоролика в сообществе <<Дети 404>> социальной сети ВКонтакте на предмет наличия признаков пропаганды нетрадиционных сексуальных отношений среди несовершеннолетних* s. 23 – http://rkngov.ru/docs/IEkspertiza_Deti_404.pdf [dostęp: 30.06.2015].

³⁶ *Ibidem* s. 29.

³⁷ *Решение по административному делу дело № 12-44/2015 года – первый пересмотр* <http://goo.gl/LJSJqQ> [dostęp: 30.06.2015].

³⁸ L. Klimova – <https://www.facebook.com/klimovalitred/posts/403983139792969> [dostęp: 28.07.2015].

Taki sposób działania jest dobrze znany z procesów wytaczanych rosyjskim organizacjom pozarządowym, także tym działającym w obszarze praw LGBT. Wyrokom skazującym w pierwszej instancji często towarzyszy uniewinnienie w apelacji, które jednakowoż nigdy nie wyklucza pociągnięcia do odpowiedzialności na podstawie podobnych zarzutów w kolejnym procesie. Tym samym nad potencjalnie niewygodnymi władzy organizacjami roztańczana jest wizja swoistego miecza Damoklesa zawieszonego na chwiejnym kaprysie władzy³⁹.

Kolejnym przykładem „kapryśności” wymiaru sprawiedliwości jest decyzja Oktiabrskiego Sądu Rejonowego Petersburga wydana 25 marca 2015 roku, czyli dokładnie tego samego dnia, gdy w Niżnym Tagiłu zapadał opisany wyżej wyrok uchylający decyzję skazującą. Na posiedzeniu, któremu przewodniczyła sędzia Natalia Kondratiewa, rozpatrywano skargę petersburskiej prokuratury, która „w interesie nieokreślonego kręgu osób” domagała się uznania grupy Dzieci 404 w serwisie VKontakte za treści, których rozprzestrzenianie na terytorium Federacji Rosyjskiej jest zabronione⁴⁰.

Choć wydawać by się mogło, że Lena Klimowa powinna być główną zainteresowaną w procesie, to w rzeczywistości w ogóle nie została poinformowana o posiedzeniu. Z uwagi na charakter sprawy stronami były petersburska prokuratura (jako wnioskodawca) oraz Roskomnadzor (z racji prowadzenia rejestru adresów zakazanych na terytorium Rosji). Co więcej, wbrew wcześniejszym zapowiedziom posiedzenie odbyło się półtora tygodnia wcześniej niż pierwotnie planowano. Informacji na ten temat nie otrzymał także obrońca Klimowej, gdy 2 kwietnia (a więc osiem dni po wydaniu wyroku) wnioskował o możliwość udziału w sprawie w charakterze osoby trzeciej. Dopiero gdy 6 kwietnia w petersburskim sądzie pojawili się aktywiści LGBT, aby wziąć udział w pierwotnie planowanym na ten dzień posiedzeniu, otrzymali informację, że wyrok dawno już zapadł⁴¹.

Sąd na podstawie tej samej co w Niżnym Tagile ekspertyzy prof. Matwiejewy uznał za „nieodzwonne uznać treści umieszczone na stronie za informacje, których rozprzestrzenianie jest zakazane na terytorium Federacji Rosyjskiej”. Tym samym w pełni przychylił się on do wniosku prokuratury i nakazał wpisanie grupy Dzieci 404 w serwisie VKontakte do Jednolitego rejestru domen, indeksów stron, witryn

³⁹ Schemat ten szerzej opisuję na przykładzie prawa o *zagranicznych agentach* – por. W. Sitarz, *Prawo o zagranicznych agentach i jego znaczenie dla rosyjskiego społeczeństwa obywatelskiego na przykładzie ruchu LGBT*, „Wschodnioznawstwo” 2014, s. 241–251.

⁴⁰ *Решение по гражданскому делу Дело № 2-1551/2015* <http://goo.gl/o4aU1I> [dostęp: 30.06.2015].

⁴¹ *НОВЫЙ ВИТОК В ДЕЛЕ ЕЛЕНА КЛИМОВОЙ: ЕЩЕ ОДНО ДЕЛО О ГРУППЕ «ДЕТИ-404» БЫЛО РАССМОТРЕНО БЕЗ САМОЙ СОЗДАТЕЛЬНИЦЫ ГРУППЫ* – <http://lgbtnet.ru/ru/content/novyy-vitok-v-dele-eleny-klimovoy-eshche-odno-delo-o-gruppe-deti-404-bylo-rassmotreno-bez> [dostęp: 30.06.2015].

w sieci internetowej i adresów sieciowych, pozwalających na identyfikację miejsc, które zawierają informacje, których rozpowszechnianie jest zabronione na terenie Federacji Rosyjskiej prowadzonego przez Roskomnadzor⁴². Z uwagi na apelację złożoną przez pełnomocnika Leny Klimowej wykonanie wyroku zostało wstrzymane do czasu prawomocnego orzeczenia sądu wyższej instancji.

Sytuacja dzieci o nieheteroseksualnej orientacji w Rosji

Z listów zebranych przez projekt Dzieci 404 wyłania się jednoznacznie negatywny obraz sytuacji nieheteroseksualnej młodzieży. Pierwszym problemem, z którym stykają się młodzi ludzie, jest akceptacja samego siebie. Jak zauważa Lena Klimowa, część zwracających się do niej o pomoc wskazuje na doświadczenie zinternalizowanej homo-, bi- i transfobii oraz wypływające z nich próby negacji własnej orientacji i tożsamości, nienawiść do samych siebie, a także przeświadczenie o własnej chorobie, nienormalności i niepełnowartościowości. Przyczyn takiego stanu rzeczy Klimowa dopatruje się w czterech czynnikach:

- homofobii otoczenia przejawiającej się w naciskach rodziny i znajomych oraz krzywdzących stereotypach podzielanych przez ogół społeczeństwa.
- samotności wynikającej z przekonania o wyjątkowości i niepowtarzalności swojego doświadczenia,
- niedostatku lub całkowitym braku rzetelnej informacji o naturze homo-, bi- i transseksualności,
- wpływie religii⁴³.

Analogicznie tym co pozwala nastolatkom poradzić sobie z samoidentyfikacją jest dostęp do informacji, uświadomienie sobie powszechności przeżywanego doświadczenia oraz pomoc życzliwie nastawionych osób⁴⁴.

Moment uświadomienia własnej nienormatywności – o ile świadomość ta nie towarzyszy nastolatкови „od zawsze” – przychodzi zwykle w okresie pierwszej miłości. Często powtarzającym się w listach schematem jest zdziwienie, a często także strach wynikający z obdarzenia uczuciem osoby tej samej płci. Szybciej wrażenia odmienności doświadczają osoby transpłciowe. W ich wypadku najczęściej ma to miejsce w okolicach 5–6 roku życia, co zdaniem Klimowej może się wiązać z doświadczaną w tym wieku koniecznością życia w zgodzie z ustalonymi kategoriami genderowymi⁴⁵. W wypadku osób transpłciowych częściej mamy do czynienia

⁴² Решение по гражданскому делу Дело № 2-1551/2015...

⁴³ Л. Климова, Дети-404. ЛГБТ-подростки: в стенах молчания, Нижний Тагил, 2014 s. 39.

⁴⁴ Ibidem s.52–54.

⁴⁵ Ibidem s. 55.

nia z pełną otwartością wobec najbliższych. W porównaniu z seksualnością identyfikacja płciowa jest kwestią dużo bardziej natrączywą, stąd trudniej ją maskować.

Ujawnienia swojej orientacji seksualnej dokonało aż 93% autorów listów. Wyjątkowo rzadko zdarzają się jednak przypadki pełnej otwartości. Najczęściej *coming-out* dokonywany jest wobec przyjaciół i najbliższych znajomych. Jedynie połowa autorów deklaruje, że o ich orientacji wiedzą rodzice (częściej matki niż ojcowie). Rzadziej powiernikiem informacji jest psycholog, klasa lub nauczyciel. O ile nastolatkom rzadko stykają się z odrzuceniem ze strony przyjaciół (dochodzi do niego w jednym na pięć przypadków), to proporcje odwracają się w wypadku reakcji rodziny, co jest o tyle zrozumiałe, że w wypadku *coming-outu* wśród znajomych można łatwiej wyselekcjonować odbiorcę informacji. Zaledwie 20% autorów wspomina o akceptacji ze strony rodziców. Zwykle reakcja jest skrajnie negatywna i obejmuje wyzwiska, przemoc fizyczną, a czasem także próby przymusowego leczenia i wyrzucenie z domu⁴⁶.

Częstym następstwem homofobicznych doświadczeń są myśli i próby samobójcze. Badania przeprowadzone przez Klimową między marcem a czerwcem 2013 roku wskazują, że z 292 przepytanych nastolatków 52,7% myślało o samobójstwie, z czego 17,1% próbowało je popełnić (w tym 5,5% kilkakrotnie). Głównymi powodami, które motywowały nastolatków były zinternalizowana homofobia, przemoc psychiczna i fizyczna oraz *outing*, czyli wyjawienie orientacji przez osobę postronną⁴⁷.

W powyższej sytuacji nie dziwi, że aż 69,6% członków grupy Dzieci 404 zadeklarowało, że chciałoby wyemigrować z Rosji (53% z uwagi na swoją orientację), a 7,8% dopuszcza taką możliwość. Głównymi powodami podawanymi przez nastolatków są chęć zawarcia związku małżeńskiego, wychowywania dzieci oraz życia w tolerancyjnym społeczeństwie⁴⁸.

Oczywiście powyższych danych nie można rozszerzać na ogół nastoletniej populacji, zwłaszcza że to głównie brak akceptacji i doświadczenie samotności popycha młodych ludzi do napisania listu do projektu Dzieci 404. Niemniej opisywane w listach sytuacje są cennym studium przypadku pokazującym, jak nieheteronormatywni nastolatkom doświadczają represyjnego prawa.

Podsumowanie

Prawo o zakazie propagandy nietradycyjnych stosunków seksualnych oficjalnie motywowano koniecznością ochrony bezbronnych dzieci znajdujących się w kluczowym momencie rozwoju przez zgubnym wpływem homoseksualności.

⁴⁶ *Ibidem* s. 58–65.

⁴⁷ *Ibidem* s. 122–24.

⁴⁸ *Ibidem* s. 172.

Pomijając kwestię zasadności tego typu obaw oraz tego, jak podobne przepisy uderzają w wolności obywatelskie, przypadek projektu Dzieci 404 udowadnia, że wprowadzone w 2013 roku przepisy uderzają także w samych nastolatków, których rzekomo miały przecież chronić.

Z listów gromadzonych przez Lenę Klimową wyłania się skrajnie negatywny obraz dzieci borykających się z homofobicznym społeczeństwem. Pomimo tego projekt Dzieci 404 jest obiektem nieustannych ataków, które przyjmują zinstytucjonalizowaną formę wyroków sądowych. U źródła opisanych wyżej problemów leży konflikt dwóch porządków aksjologicznych – liberalnego Zachodu stawiającego na czele prawa człowieka i rosyjskiego neokonserwatyzmu traktującego wybiórczo swobody obywatelskie w imię tzw. tradycyjnych wartości. Tym większe są zatem zasługi Leny Klimowej, że w obliczu wspomnianego konfliktu staje po stronie dzieci.

Bibliografia

- В Нижнем Тагиле суд оправдал руководителя проекта „Дети-404»*, www.rosbalt.ru/federal/2014/02/21/1236078.html
- Депутаты польского парламента выразили поддержку ЛГБТ-подросткам России*, www.gazeta.ru/social/news/2013/07/16/n_3045753.shtml
- Климова Л., *Государство-извращенец*, www.rosbalt.ru/generation/2013/02/13/1093554.html
- Климова Л., *Дети-„404”*, www.rosbalt.ru/generation/2013/03/04/1101683.html
- Климова Л., *Дети-404. ЛГБТ-подростки: в стенах молчания*, Нижний Тагил, 2014.
- Климова Л., *Кому и зачем подростки рассказывают о сексуальной ориентации*, www.online812.ru/2013/03/21/004/
- Климова Л., *Откуда берутся подростки-геи?*, www.rosbalt.ru/generation/2013/03/11/1104225.html
- Масюк Е., Елена Климова: Государственные «мужики» и «женки» нас не очень жалуют, «Новая газета», 2015, nr. 68 (2355), s. 14–15.
- НОВЫЙ ВИТОК В ДЕЛЕ ЕЛЕНА КЛИМОВОЙ: ЕЩЕ ОДНО ДЕЛО О ГРУППЕ «ДЕТИ-404» БЫЛО РАССМОТРЕНО БЕЗ САМОЙ СОЗДАТЕЛЬНИЦЫ ГРУППЫ* - <http://lgbtnet.ru/ru/content/novyy-vitok-v-dele-eleny-klimovoy-eshche-odno-delo-o-gruppe-deti-404-bylo-rassmotreno-bez>
- Павел Астахов: в вопросах лечения детей не должно быть политики – ria.ru/interview/20150218/1048403344.html
- Плюснина М., *Там все на грани фолы». Памфилова прокомментировала ситуацию с блокировкой проекта помощи ЛГБТ-подросткам «Дети-404»*, www.znak.com/svrdl/news/2015-04-15/1038520.html
- Сивкова А., *ЛГБТ-сообщества для детей требуют удалить из социальных сетей* <http://izvestia.ru/news/576251/>
- Sitarz W., *Prawo o zagranicznych agentach i jego znaczenie dla rosyjskiego społeczeństwa obywatelskiego na przykładzie ruchu LGBT*, „Wschodnioznawstwo”, 2014 s. 241–251.

Среднемесячная номинальная начисленная заработная плата работников в целом по экономике по субъектам Российской Федерации в 2013-2015гг. – www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/wages/

Материалы группы Dzieci 404

Дети-404. Мы есть, outloudmag.eu/events/item/85-deti-404-mi-est

https://vk.com/deti404_vk

<https://www.facebook.com/children.404>

МНЕ БЕЗУМНО ПОВЕЗЛО ОБРЕСТИ ТАКОГО ЧЕЛОВЕКА И ТАКОЕ ЧУВСТВО», http://vk.com/deti404_vk?w=wall-52449121_52878

То Russia with love - Обращению к российским лгбт-подросткам, https://vk.com/videos-52449121?z=video-52449121_166178557%2Fclub52449121%2Calbum-52449121

ТАК ХОЧЕТСЯ ЛЮБВИ, ТЕПЛОТЫ, НЕЖНОСТИ... А МНЕ ТОЛЬКО ТВЕРДЯТ: «ТЫ ЖЕ МАЛЬЧИК, ПРЕКРАТИ ВЕСТИ СЕБЯ, КАК ДЕВОЧКА» https://vk.com/deti404_vk?w=wall-52449121_52841

«Чаще всего я горжусь тем, что я гей», https://vk.com/deti404_vk?w=wall-52449121_52935

Dokumenty procesowe i akty prawne

Баринов, А. Протокол об административном правонарушении в сфере массовых коммуникаций от 18.11.2014 г. № 01-1-41-14-1610, <https://docs.google.com/file/d/0By0NBy5KEhHvclYxcjF2YjBYQXM/edit>

Кодекс РФ об административных правонарушениях (КоАП РФ) от 30.12.2001 (с различными изменениями) N 195-ФЗ, www.consultant.ru/popular/koap/

Матвеева Л. - Заключение экспертизы текстовых материалов и видеоролика в обществе <<Дети 404>> социальной сети ВКонтакте на предмет наличия признаков пропаганды нетрадиционных сексуальных отношений среди несовершеннолетних – http://rkn.gov.ru/docs/JEkspertiza_Deti_404.pdf

Постановление по административному делу № 5-7/2015 – http://2dzt.svd.msudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&op=sd&number=98973928&case_number=-5-7/2015&dlo_id=1500001

Решение по административному делу № 12-44/2015 года – первый пересмотр <http://goo.gl/LJSJqQ>

Решение по административному делу № 5-18/2014 года, <http://goo.gl/XQ3w7x>

Решение по гражданскому делу Дело № 2-1551/2015 <http://goo.gl/o4aUII>

Федеральный закон от 29.06.2013 № 135-ФЗ «О внесении изменений в статью 5 Федерального закона «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию» и отдельные законодательные акты Российской Федерации в целях защиты детей от информации, пропагандирующей отрицание традиционных семейных ценностей» – <http://goo.gl/QBEW1p>.

Biogram

Wojciech Sitarz – doktorant na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego. W kręgu jego zainteresowań badawczych leżą przemiany ustrojowe i społeczne na obszarze byłego Związku Radzieckiego. Przygotowuje pracę doktorską poświęconą sytuacji osób nieheteroseksualnych w Rosji. [wojciech.sitarz@uni.wroc.pl].